

TÜKRÖZŐDÉSEK

ÜNNEPI TANULMÁNYKÖTET

DOMOKOS MÁRIA

NÉPZENEKUTATÓ-ZENETÖRTÉNÉSZ

TISZTELETÉRE

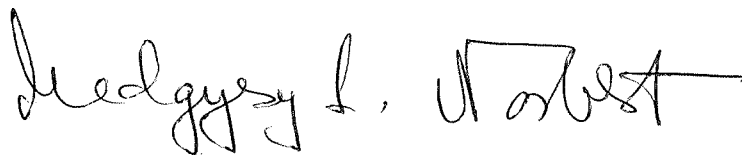
Szerkesztette: Szalay Olga

A tanulmány felhasználásához
mindenképpen egyeztetni az eredeti
dokumentummal.
A másolat hiteles.

Medgyesy S. Urbán

L'HARMATTAN – KÖNYVPONT KIADÓ

Budapest, 2012

MEDGYESY S. NORBERT

A Perenyei kéziratos énekeskönyv (1855–) néhány 17. századi dallama a mai népi gyakorlatban*

A kéziratos énekeskönyv sajátosságairól

Perenye község Vas megyében, Kőszeghegyalja festői táján, Szombathelytől 7 km-re található. A ma 810 lelket számláló település 1527 és 1880 között a gróf Batthyány család rohonci uradalmának tartozéka volt (ZIMÁNYI 1968; SZALAI 2011). A középkori alapítású Perenye község egészen 1937-ig Gencsapáti filiájaként működött, 1987 óta az ugyancsak gencsi Szent Jakab-plébánia látja el a falut. A község a török hódítás határvidéke volt, lakossága a középkor óta folyamatosnak mondható. Katolikus vallású, de a 17. században éltek itt evangélikusok is. Temploma 1761–1768 között – a középkori alapítású, régi szentély hagyományát folytatva – Szent Ágota szűz és vértanú (ünnepe: február 5.) tiszteletére épült, késő barokk stílusban (RÉTFALVI 2011). Perenye vallásgyakorlatát a fent említettek következtében a sajátos leányegyház-lelkiség határozta meg. Saját papja nem volt a közösségnek, minden liturgikus szertartásra az anyaegyházba, Gencsre kellett járniuk a perenyeieknek évszázadokon keresztül, egészen 1937-ig. Viszont éppen ez a helyzet eredményezte azt, hogy a liturgiából közvetlenül kinőtt, abból szorosán eredeztethető, ún. paraliturgikus szokások sokkal jobban virágoztak, mint a plébániahelyeken. Ez jelenti a sajátosan népi lelkiséget, a megélt népi vallásosság erejét. Ezek közé tartozik több szokás, pl. a búcsújárások, a *Szentháromság-olvasó*, a rózsafüzér és litániák közös végzése, a nagyböjti keresztútjárás, a nagyheti virrasztások, a húsvétvasárnap hajnali „szentasszonyok miséje”, Szent Vendel és Nepomuki Szent János tiszteletének több vonása, a szentelt gyertya és barka¹ családi szerepe, a halottvirrasztó szokása, valamint az archaikus népi imádságok mondása és továbbadása a családi otthon szentélyében. A *Mindenszentek litániája*, a latin nyelvű népvesperás, a *Jeremiás Siralmi*, a Máté- és a János-passió éneklése pedig már magának a szent liturgiának a körébe tartozik. Az 1995. július 8-a óta tartó rendszeres helyi népének- és népdalgyűjtés

* A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

¹ Perenyei szóhasználat: cicamaca.

során kiderült, hogy a községben élő népének-dallamok közül mintegy 100 dallam eredete az 1800 előtti időszakra vezethető vissza.²

A megélt vallásosság igazi helyi kincsestára egy nemrég napvilágra került kézirategyüttes, amelynek a *Perenyei kéziratos énekeskönyv* (a továbbiakban: *Perenyei kéziratos*) nevet adtuk. A két nagy részből álló, papírkötésben egy kolligátummá összevarrt kézirategyüttes legalább hét személy keze írását őrizi.³ Első lapján olvasható a legrégebbi, 1855-ös dátum, valamint egy kéziratos bejegyzés: „Szekszer Istvánné tulajdona. 1976. XII hó 23-án.” Csire Lenke szíves közléséből tudjuk, hogy az énekeskönyvet Hodics Józsefné Bolfán Mária előénekestől örökölte Szekszer Istvánné Németh Katalin, ugyancsak előénekesként. A kéziratban, ezenkívül, csupán egyetlen helyen olvashatunk possessor-bejegyzést: a II. rész 67. oldalának alján kétszer egymás mellett, más kéz írásával olvasható a „Prisznyák” családnév. A *Perenyei kéziratos* a község előénekesei adták át egymásnak nemzedékről nemzedékre, és bővítették saját ízlésük szerint. A 20. század helybeli előénekesének neve a népénekgyűjtés során adatközlőim emlékezetéből került elő. A kézirat a következők keze munkáját dicséri: Prisznyák Sándor a 19–20. század fordulóján vezette a szertartásokat és a zarándokutakat. (Az imént említett kéziratos bejegyzés valószínűleg tőle származik.) Őt Babócsi György (1873–1958) követte az előéneklésben. A háborúban és az azt követő években Molnár Anna (1888–1955) és Viszket Mária (1902–1987) végezte a paraliturgia zenei vezetését. Nekik Hodics Józsefné Bolfán Mária (1900–1978) és Szekszer Istvánné Németh Katalin (1896–1986) segített, majd vették át az énekek vezetését. Őket Babócsi Józsefné Bárdics Franciska (1913–2000), Babócsi Gyuláné Kercselics Margit (1913–2005) és Németh Józsefné Németh Mária Irma (1917–1999) követte. A jelenlegi előénekes, Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928) 1989-ben vette át a Szent Vid-búcsújárás, a halottvirrasztás, az oltáregyleti havi imaóra, a rózsafüzér, a szentmise előtti éneklés és más ájtatosságok buzgó vezetését.⁴

² Lásd MEDGYESY (szerk.) 2011a: 127–130, 346.

³ *Perenyei kéziratos énekeskönyv* (1855–). Terjedelme: 261 lap, 522 oldal. Mérete: 11,8 x 19,2 cm. A 32–37. oldal közötti rész és a 40. lap csak folioszámozással. A mutató tábla a 105b oldaltól 6 oldalon keresztül olvasható, utána oldalszámozás nélkül következnek a Szent Vendel-énekek. A kézirat jelenleg a perenyei Szent Ágota-egyházközség tulajdonában van. A *Perenyei kéziratos* énekeinek hangfelvételét lásd MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM: Nr. 003b, 023a–b, 046a–b, 057a–c, 058, 062, 063, 068, 069a–b, 085a–b, 092a–b, 097a–b, 098, 099, 100a–c, 116a–c2, 117a–c, 183a–c, 184, 185a–c, 186a–b, 187, 199. Uo. a CD-n: Nr. 11, 17, 20, 24.

⁴ Az előénekesek adatainak forrása: *Matricula Baptisatorum Parochia Németh-Gencs ab anno 1859 usque 1878*; *Gencsapáti Plébánia Kereszteltek Anyakönyve 1878–1895*; *A németh-gencsi plébánia keresztelteinek anyakönyve 1985–1921*; *Kereszteltek anyakönyve, Nagygençs, 1922–1960*; *A gencsapáti plébánia Halottak anyakönyve 1942-től*.

A *Perenyei kézirat* legnagyobb részben a közeli Velem–Szent Vidre,⁵ Lékára (ma: Lockenhaus, Ausztria–Burgenland) és Vasvárra szóló,⁶ útközben és a kegyhelyen éneklendő búcsújáró Mária-énekeket tartalmaz,⁷ emellett a Mária-ünnepek énekeit sorjázza. Megtalálhatjuk továbbá a helyben, külön kápolnával tisztelt Szent Vendel énekeit és imádságát;⁸ a vasárnapi misék 19. századi ún. evangéliumi énekeit; a kézirat tartalmaz egy Szent Flórián-költeményt, halotti zsoltosmát és más halottas népénekeket,⁹ továbbá *szép esőért és tiszta üdöért* szóló,¹⁰ megható szépségű melodikus könyörgéseket. A rózsafüzér-ájtatossághoz és az újholdvasárnapi titokcseréhez kötődő énekek, valamint a lorettói litánia¹¹ mellett feljegyezték benne a *Mindenszentek litániája* szövegét, amelyet recitatív, népi gregorián, a lőcsei *Cantus Catholici* (1651) kiadásából folklorizálódott tónus helyi változatában énekel mindmáig Pere-

⁵ A Velem község fölött lévő Szent Vid-kápolnába az 1849. évi, sok áldozatot követelő kolerajárvány óta a perenyéiek megszakítás nélkül vezetik fogadalmi zarándoklatukat minden esztendő szeptember utolsó vasárnapján. A falu legnagyobb közösségi ünnepe ez a búcsújárás, 2011-ben 153-an indultunk gyalogszerrel. Bővebben: MEDGYESY 1999; 2005: 121–127.; 2011: 304–311.

⁶ Zarándokhelyek említése a kézirat énekeiben: *Elbucsuzó ének Minden alkalomra* címmel, „Bucsut veszek tőled szép szüz Mária” kezdősorral olvashatjuk a nótajelzés nélküli, 11.11.8.8 szótagú éneket, amely a perenyéiek zarándokhelyei közül Vasvárt, Lékát és a Szentkutat említi, amely minden bizonnyal Gencsel azonos (I. rész, Nr. 64). A vasvári kegyhely Máriajától az „Oh vasvári szüz drága kincs, / Kegyes szemmel reánk tekincs” sorokkal köszön el a *Bucsuzó Ének* című, „Bucsuzom te tőled szép liliumszál...” kezdetű, 12 strófás, ma már ismeretlen dallamú költemény (I. rész, 88a–c., Nr. 88). Általános elköszönő ének az *Ima. Bucsuzás Mária szent képétől* című, „Oly jól eset[t], szerelmes égi Anyám” kezdősorral induló 5 strófás költemény (I. rész, Nr. 87). *Köszöntő ének Dal Jertek víg örömmel* címmel, „Jertek köszönteni a szüz Máriát” kezdősorral induló ének első sorában a *Lékai, a vasvári szentkut* és a *szentvidi templom* beírás olvasható (I. rész, 24–25., Nr. 24, hangfelvétele: MEDGYESY–NÉMETH 2011a CD-ROM Nr. 187).

⁷ Az ausztriai Mariazell kegyhelyhez köthető költemények nem találhatók a *Perenyei kézirat*ban. A szomszédos Gencsről fennmaradt öt népi kézirat leg több éneke viszont a nagyecelli *Szüzet* köszönti. Bővebben: MEDGYESY 2004: 465–478.; 2007: 61–91.

⁸ *IMATSÁG Szent Vendelhez*: „Üdvözlég, tavaszló virága” kezdősorral (I. rész [112–113.]); *Ének Sz. Vendelről* címmel, „Szent Vendel, Isten szolgája” (I. rész [114–115.]); *Más ugyan arról*: „Ékes virágszál, völgyek szép liljoma” (I. rész [115–116.]). Az énekeket kiadta: MEDGYESY 2011: 326–328.

⁹ *Zsolosma A kimult hívekért* címmel breviáriumtöredékként (II. rész, Nr. 3). *Következnek a megholtakért mondandó Énekek* cím alatt a halottas énekek olvashatók (I. rész, Nr. 12–17).

¹⁰ Az esőért könyörgő énekek közül Bejczy Józsefné Hittaller Anna előénekes (Perenye, 1928. március 25.) a „Mária, nemzetünk vezércsillaga” kezdetű, 4 strófás éneket ismerte (I. rész, 102a–b, Nr. 102). Hangfelvételen lásd MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD Nr. 16; CD-ROM Nr. 185a–c.

¹¹ A Szüz Mária tiszteletére imádkozott, 16. századi eredetű imádságfüzért két formában tárja elénk a kézirat: 1. „Lorettói Litánia” címmel, litániázó formában, a hozzá tartozó imádságokkal együtt (I. rész Nr. 40), 2. „Lorettói Litánia Boldogságos Szüz Anyáról” címmel 16 versszakra osztott variánsban (I. rész, 79a–c, Nr. 79), hangfelvétele uo. CD-ROM Nr. 003b.

nye népe.¹² Feltűnő, hogy a kézirat a védőszent, Ágota tiszteletére egyetlen éneket sem tár elénk. Az énekeskönyv egészét tekintve Erdélyi Zsuzsanna néprajztudósra hivatkozunk, aki szerint e kézirategyüttes tipikusan dunántúli sajátosságokkal bír.¹³

A 2009-ben előkerült kézirat forrásairól elmondható, hogy a község énekesei által használt egyes nyomtatott énekeskönyvek voltak rá a legnagyobb hatással. Az előénekesek és a kántorok által Perenyében használt legfontosabb régi imakönyvek a következők (bővebben lásd: Irodalom): a *Mezey-énekeskönyv* (1886), a SZEMENYEI–KAPOSSY (1887–1890); az *Égi Lant* (1898), az *Orgonahangok* kiadásai (1903-tól), a *Lelki gyöngyök* (1913) és a Szombathelyen kiadott *Temetőkönyv* (1928).¹⁴ A Takács Józsefné Imre Magdolna tulajdonában lévő 9 aprónyomtatványból összevarrt ponyvakolligátum lapjain és az Imre Kálmán (1911–1997) kántor hagyatékában található aprónyomtatványokon nem található olyan énekszöveg, amely a *Perenyei kézirat*ban szerepelne.

Szent Ágota falujából egy másik kézirat is fennmaradt *Énekes könyv!* címmel, a külső címlapon „Szekszer Istvánné tulajdona 1978. XI hó 15n” felirattal. A 18 oldalból álló általános iskolai füzetbe Szekszer Istvánné előénekes jegyzett fel összesen 16 Mária-éneket, közöttük lourdes-i énekeket.

Tanulmányunkban néhány olyan régi stílusú dallamot választottunk ki Perenye hagyományából, amely gyakori dallamjelzés e kézirat énekeskönyvek lapjain, és a dallamuk emlékezete még él a faluban. Kottájukat a betűhíven, mai központozással leírt szövegekkel együtt nyomtatásban itt közöljük először.¹⁵

1. „Betlehemi pusztán örvendetes hír van”

A fenti dallamjelzéssel olvasható, Szűz Mária születéséről szóló ének minden bizonnyal ponyvanyomtatványról származik, mert az előbbieken említett, a községben használt imakönyvek egyikében sem található. A kanásztánc ritmusú, oktáv hangterjedelmű, AABCC^v szerkezetű éneknek a perenyével teljesen egyező dallamváltozatát és szövegét Lajtha László, Erdélyi Zsuzsanna és Tóth Margit Perenye anyaegyházában, Gencsapátiban 1957-ben, valamint

¹² Adatközlők: szóban említette Imre Kálmán (1911–1997) kántor, énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (MTA BTK Zenetudományi Intézet LSZ 6933). Közölve MEDGYESY 2011: 362–363.; 2011c CD: 17–22. Nr. 94.

¹³ Erdélyi Zsuzsanna szíves közlése, Budapest, 2011. szeptember 29.

¹⁴ A *Szertartáskönyv* és a *Szeráfi lant* című énekeskönyvek (lásd Irodalom) megítélésünk szerint már nem tettek hatást a kézirat énekgyűjteményre.

¹⁵ Itt köszönöm meg Kővári Réka népzene kutatónak a dallamlejegyzések átnézését, Kovács Andrea egyházzene-kutatónak pedig a kották számítógépre vitelét.

Nagysimonyi községben, 1959-ben lelte fel.¹⁶ Szülőfalujából, Csíkszenttamásról Márk Vince József csíksomlyói ferences, kántor ugyanezzel a dallammal ismerete (VOLLY 1982: 176–177. Nr. 193.). A perenyei változat így hangzik:¹⁷

Bet - le - he - mi pusz - tán ör - ven - de - tes hír van,
Pász - to - rok, kel - je - tek és gyor - san men - je - tek,

Az an - gyal - nak sza - va ez i - dő - ben így szó - la,
Kő - ze - lít a hely - hez, pász - tor - társ mi - nő hang ez,

ez i - dő - ben így szó - la:
pász - tor - társ mi - nő hang ez?

Bet - le - hem - nek ma - jor - já - ba! Jé - zus szü - le - tett!

Pász - tor - társ nagy ö - röm ez, Pász - tor - társ nagy ö - röm ez!

Ez a nótatalás szerepel a *Perenyei kéziratos* különálló lapjának rectóján olvasható alábbi szöveg felett is:

¹⁶ A gencsapáti gyűjtést lásd LAJTHA–TÓTH–ERDÉLYI kézirat, jelzete: 55e 55681; a Nagysimonyiból valót uo., jelzete 55d 55485. További, a perenyeivel egyező dallam Sármellékről (Veszprém vm.), lásd MNdtK I. 1988, Nr. IV/395a.

¹⁷ Énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte Medgyesy S. Norbert és Németh István, Perenye, 2011. április 18. Hangzó változatát lásd MEDGYESY 2011a CD-ROM Nr. 034.

Kisasszony Mária nevenapján
Dallama Betlehemi pusztán

Aranyos felhőben leszállott Gábriel,
Szent Anna házához szép rózsza levéllel,
Az Istennek szent követje,
Menyből Isten azt ízente
Szüz leányod születik, Máriának hivatik.

G[á]briel szavára megrettent Szent Anna,
A rózsza levelet midőn ő átt adja,
Ött arany betű volt rajta,
Az úr Isten maga irta,
Hogy kített szül a szent Anna neve legyen Mária.

Örvend a menyország, szólnak a trombiták,
Szüz Királynéjokat az angyalok várták,
Szép piros hajnal hasada,
Feljött a hajnal csillaga,
Kinyillott egy szép rózsza, született szüz Mária.

Szeptember hónapnak ny[o]lczadik hajnala,
Zengték az angyalok Isten trónussánál,
Ragyog a hajnal csillaga,
Nert örvendez a szent Anna,
Kinyillott egy szép rózsza, született szüz Mária.

2. „Áldjad ember e nagy jódat”

A 17. század első feléből származó, ismeretlen eredetű, elsőként a *Cantus Catholici* (1674) lapjain dokumentált, később igen népszerűvé vált nótajelzésre¹⁸ („Dal Áldjad ember”) a *Perenyei kézirat* az „Ég s föld örök Alkotója” kezdetű himnuszt énekelte. A fenséges költemény Szent Ambrus (339–397) verse, az „Aeterne rerum Conditor” kezdetű laudes-himnusz kissé átírt fordítása.¹⁹ A költemény megtalálható az *Orgonahangok* című gyűjteményben

¹⁸ SZENDREI–DOBSZAY–RAJECZKY 1979/I: 114–115.; II: 54. Nr. II/24f; MNdTK I. 1988, IV (D) 230/c típus; DOBSZAY 1995, Nr 403.

¹⁹ Az eredeti himnuszt Babits Mihály fordításában, „Örök teremtő Istenünk” kezdősorral lásd DOBSZAY (közread.) 2000: 12–13.

(1912/1913: 264–265. Reggeli énekek Nr. 53), amelyből a perenyei másoló a 3. és a Szentháromságot dicsőítő 9., záró versszakot nem vette át. Az „Áldjad, ember, e nagy jódat” perenyei dallamváltozata²⁰ a dúr-hexachord skálát megtartva, 1–2. sorában egy hajlítással egészíti ki az országosan ismert, AABB^v formát:

Parlando

Áld - jad, em - ber, e nagy jó - dat,

Ke - nyér - szín - ben Meg - vál - tó - dat,

Itt je - len van szent tes - té - vel é - des Jé - zus,

Je - len va - gyon szent vé - ré - vel ál - dott Jé - zus.

A Perenyi kézirat szövege (I. rész, 56a–b, Nr. 56):

²⁰ Énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte Medgyesy S. Norbert és Németh István, Perenye, 2011. április 18. (hangfelvétele: MTA BTK Zenetudományi Intézet LSZ 6933).

Az Áldjad, ember e nagy jódat...

Regeli ének

szent Abrus eneke

1. Ég s föld örök Alkotója,
Napnak s éjnek kormányzója,
Szereteted mai nap is ránk terjeszted,
Szent kegyedből adván szép új
reggelt, estétt.
2. Szent kezed két részre osztja,
Nappalt éjtől elvalasztja,
A fénysugár hirdeti a föld fiának,
Hogy pitymallik, hogy a piros
hajnal támad.
3. A hajnali kakas szóra
Éled a beteg újra,
Gyilkos rejti bűnös törét,
elfut, reszket,
A meg térő átöleli a keresztet.
4. Fölragyog a hajnal csillag,
Elüzi a homált s virrad,
A tündöklő fénysugártól a kik félnek,
Széjjel futnak az éjjeli sötét rémek.
5. Új életre ébred minden,
Hogy az égre föltekíncsen,
Az egyház is buzgón készül az újnapra,
Szent énekkel a bűnmocskát mosogatja.
6. Jezus, tekincs a gyarlókra,
Bűnösöket téricsd jóra,
Ha kegytelve ránk pillantasz
mind Péterre,
Szíveinről lehull a bűn sulos terhe.
7. Add lelkednek fényvilágát,
Üzd el elménk álmisságát,
Zengő ajkunk első zsenge szentszózatja,
Neked legyen felajálva, élők Atyja. Ámen.

3. „Üdvözlégy, Krisztusnak drága szent teste”

A *Perenyei kézirat* egyik legszebb és eredeti népi ihletésű szövege az „Előtünk tündöklő Jézus keresztje” kezdetű, hétstrófás népének. Nótajelzés nélküli szövege minden bizonnyal ponyvanyomtatványról került a kéziratba. Az *Égi Lant* (1898: 259–260. Nr. 213) ugyanezen kezdősorral olvasható, 14 versszakos énekének csupán első két strófája hasonlít a kéziratban olvasható szöveghez:

A Kálvárián

1. Előttünk tündöklék Jézus keresztje,
Melyre függesztetett Megváltónk teste.
Nem láttam oly szép gyümölcsfát,
Mint Jézusnak keresztfáját.
Oly szép gyümölcs függött rajta,
Ki a bűnöst megváltotta.
Szűz Mária azt siratja,
Hogy Szent Fiát halva tartja.
2. Üdvözlégy, Jézusnak szentséges feje!
Kit zsidók serege tövissel sérte.
Nem láttam oly szép gyümölcsfát,
mint Jézusnak keresztfáját.
Kékjeivel kibimbózott,
Piros vérrel kivirágzott,
Maga Jézus szép gyümölcse,
Örök életnek szerzője.

Az ének textusának távoli forrása a kassai *Cantus Catholici* (1674) és a csík-somlyói *Cantionale Catholicum* (KÁJONI 1676: 149. = Domokos P. P. 1979, Nr. 190; KÁJONI 1719: 109.) „IDvez-légy Iesus Szent feje” kezdetű, 15 versszakos éneke, amely Löweni Arnulf „Salve mundi salutare” kezdetű, késő középkori kanciójának fordítása.²¹ A perenyei kéziratban lévő szövegváltozat nem veszi sorra Krisztus összes szenvedő tagját, hanem lírai szépségű hasonlatokkal él. A költemény a sok helyütt karácsonyi kántálóként és a december 24-i paradicsomjáték részeként rekordált „Paradicsom kökertjébe/közepibe” kezdősorú ének²² szövegeit őrzi („Nem láttam oly szép gyümölcs fát, Mint Jézusnak keresztfáját; Kékjeivel kibimbózot, Piros vérrel ki virágzott”). Nótajelzés nem olvasható a kéziratban, de Bejczy Józsefné Hittaller Anna előnékes emlékezett a dallamára: az „Üdvözlégy, Krisztusnak drága szent teste” kezdetű, közismert Oltáriszentség-ének 11.11.8.8. szótagszámú helyi dallam-

²¹ A Kájoni *Cantionale* és a kassai *Cantus Catholici* szövegváltozatát közreadta: RMKT XVII/15A 1992: 242–245. Nr. 213/I–II.)

²² Példák: MNT II. 1953: 648–651. Nr. 508–512; 679. Nr. 548; ERDÉLYI 1976: 692–695. Nr. 230.

változatáról van szó,²³ amelynek külön értéke, hogy dallamgerincével, fríg hangsorával a 17. századi Rákóczi-dallamkörhöz tartozik.²⁴

Parlando, rubato

Üd - vöz - légy, Krisz - tus - nak drá - ga szent tes - te,

Ál - dott légy · Jé - zus - nak pi - ros szent vé - re,

Refr.: Ó, i - má - dan - dó nagy szent - ség,

An - gya - li drá - ga ven - dég - ség.

Helybeli szövegváltozatának forrása *Perenyei kézirat* I. rész, 95a–b, Nr. 95 (az ismétlődő rövid sorokat bizonyára a dallam második felére éneklik, az 5–6. versszak végén hiányzó helyén pedig feltehetően az előző strófák ref-rénje szól):

²³ Énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte Medgyesy S. Norbert, Perenye, 2005. augusztus 15-én és uő Németh Istvánnal 2011. április 18-án. Hangfelvétele: MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 061a; MEDGYESY 2011b: 56–57., Nr. 66.

²⁴ Bővebben lásd DOMOKOS 1980: 249–263.; SZENDREI–DOBSZAY–RAJECZKY 1979/I: 146–149.; II: 70–71. Nr. II/108; DOBSZAY 1995: 136–137. Nr. 429.

Szent kereszt előtt mondandó ének

1. Előttünk tündöklék Jezus keresztje,
Melyre függesztetett megváltónk teste,
– Nem láttam oly szép gyümölcsfat,
Mint Jezusnak keresztfáját.
– Oly szép gyümölcs függöt rajta,
Szűz Mária azt siratja.
2. Üdvözlégy, Jezusnak Szentséges feje,
Kit zsidók serege tövissel sérte,
– Nem láttam oly szép gyümölcs fát,
Mint Jezusnak kereszt fáját.
– Kékjeivel ki bimbózot,
Piros vérről ki virágzott.
– Maga Jézus szép gyümölcse
Örök életnek szerzője.
3. Üdvözlégy, keresztfán meghalt szent
Isten,
Oltári Szentségben angyali étel.
– Oh, keresztfának virágja,
Te vagy lelkünk drága ára.
4. Mennyi sok kínokat, halált szenvedtél,
Magas keresztfára fel feszítettél.
– Oh, keresztfának virágja,
Te vagy lelkünk drága ára.
5. Üdvözlégy, Jezusnak Szentséges teste,
Ki magas keresztfán érettünk függő:
6. Üdvözlégy, oh, szelid, ártatlan Bárány,
Kinek megváltatott világ az ára.
7. Ragyogó Csillagok jászban* borulnak,
Mezsei virágok vérrel nyíllanak.
– Isten Fiának halálán,
– És Szent Lelke ki adásán. Ámen.

* = gyászban

4. „Jaj, siralomra vált itt az öröm”

A Szent Kereszthez könyörög a „Hála neked, szerelmes Istenünk” kezdősorú alábbi költemény (*Perenyei kézirat*, I. rész, Nr. 98) *Szent Kereszt bucsu utáni ének a Holtakért* cím alatt. Az ének a 16. században alapított, mai formájában 1731-től kiépített, Perenyével szomszédos gencsi Szentkút zarándokhely két búcsúnapjára – Szent Kereszt feltalálása (május 3.) és felmagasztalása (szeptember 14.) –, a két ünnepen szokásos búcsújárásra utal. A hívek Szűz Mária közbenjárását (Maria Advocata) kérik a tisztító tűben szenvedő lelkekért.²⁵ A 10 szótagú, izoszillabikus költemény nótajelzése, a „Jaj, siralomra vált itt az öröm” kezdetű melódia az 1600-as évektől számos változatban élő, „Eheu! quid homines sumus?” kezdetű halottas ének leszármazottja. Ehhez a dallamcsaládhoz tartozik az országszerte közismert, „Ó, emberi gyarló nemzetség” kezdetű ének (ÉE 345), valamint az 1599-ben Csíkszentdomokoson kivégzett Báthory András bíborosról szóló históriás ének, „Ó, te tündér és csalárd világ” kezdettel. Az ének („Eheu! quid...”) dallama egy németországi latin–német nyelvű halottas ének 1635-ből, melynek nálunk első ismert forrása az 1675-ben kiadott *Cantus Catholici*. Ettől kezdve katolikus, evangélikus és református énekeskönyvek egyaránt átörökítik. Az AABBV_v szerkezetű, oktáv terjedelmű perenyei dallamvariáns 4+6 szótagszámmal késő középkori himnuszritmusra utal, az eredeti, 4+5-ös szótagszámú dallamot egy szótaggal bővítve.²⁶ A „Jaj, siralomra vált itt az öröm” textus Szekszér Istvánné *Énekes könyv!* című kéziratának 8. oldalán is olvasható *Halotti Ének!* címmel.²⁷

²⁵ A *Perenyei kézirat* lapjain a Maria Advocata-típusú énekek legmeggrázóbb és talán legszebb példája az „Oh, egeknek Királynéja” kezdetű, 8 versszakos költemény (I. rész, 12.), amelyik „Irgalmasságnak szent Anyja, / Szánd meg őket, oh, Mária!” refrénnel, 18. századi dallam helyi változatával arra kéri az égi Édesanyát, hogy fogadja palástja alá a tisztító tűben szenvedőket. Címe: „Következnek a megholtakért mondandó Énekek.” (Hangfelvétele: MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 117a, 117 c, éneklő Bejczy Józsefné Hittaller Anna; kottás közlése: MEDGYESY 2011: 301.) A perenyei hagyomány szerint ugyanez a dallama a „Bevégeztem földi pályám” és a 17. századi szövegű „Seregeknek szent Istene” kezdetű halottas énekeknek is (uo. CD ROM Nr. 118a–d, 119a–b).

²⁶ Gartai, hőveji, nagycenki és petőházi változatai: LAJTHA 1956: 177–180., Nr. 91; SZENDREI–DOBSZAY–RAJECZKY 1979/I: 142–143.; II: 68–69. Nr. II/98; MNdtK I. 1988: IV (E) Nr. 305; DOBSZAY 1995: 127–128. Nr. 409. Változata újévi köszöntő szöveggel Úrhidáról (Fejér vm.): MNT II. 1953, Nr. 31.

²⁷ Énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte Medgyesy S. Norbert, Perenye, 2002. július 23. és 2005. augusztus 15. (Hangfelvétele: MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 069a–b.)

Parlando

Jaj, si - ra - lom - ra vált itt az ö - röm,

Még a méz is ke - se - rűbb, mint ü - röm.

Jaj, Is - te - nem, te - kints le e - gek - ből,

A - zok - ra, kik sír - nak itt szí - vük - ből!

A Perenyei kézirat szövege (I. rész, 98 a–c, Nr. 98) az alábbi:

Szent Kereszt bucsu utáni ének a Holtakért

Dal: Jaj siralomra vált itt az öröm

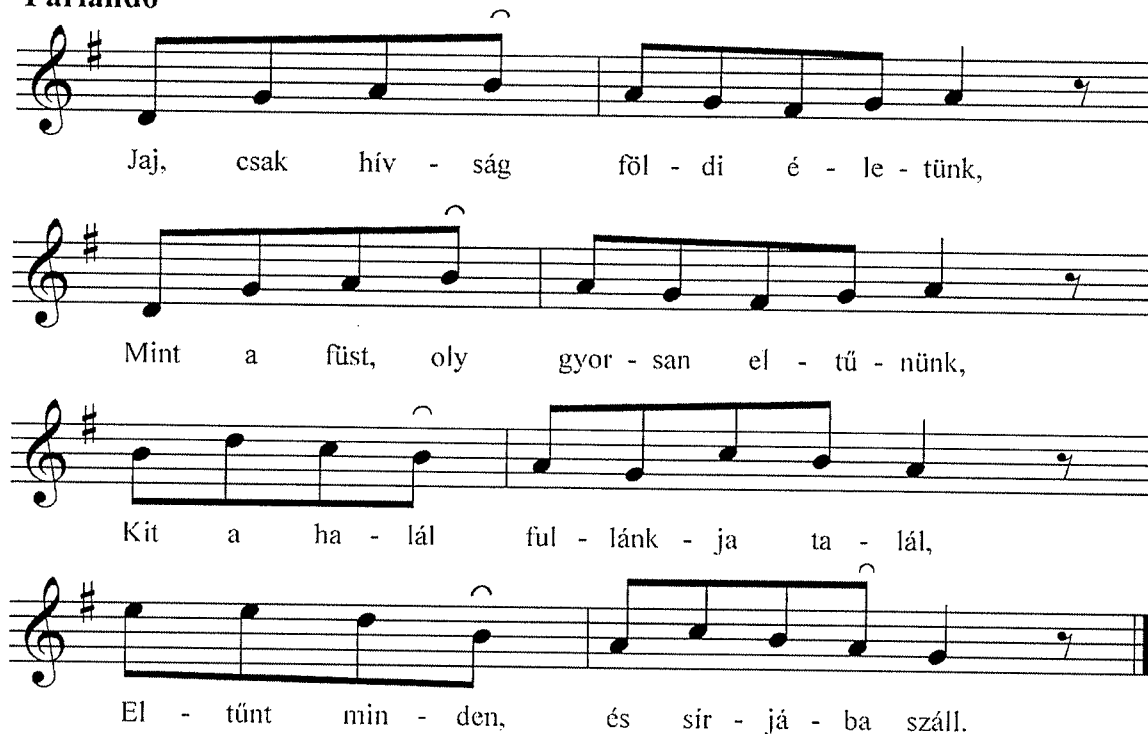
1. Hála neked, szerelmes Istenünk,
E keresztutjársást elvégeztük,
Oh, bár mi is úgy járhattuk volna,
A mind egykor a fájdalmas Anya.
2. Oh, szenvedő szerelmes Jezusom,
Ved kedvesen a bucsujárádom,
Felajánljuk élőkért, holtakért,
Nagy kínokban szenvedő lelkekért.
3. Drágalátos szent véred hullása
Száljon a szenvedők lángjára,
Enyhitse, oltsa nagy gyötrelmüket,
Nagy kínokból szabadítsd ki őket.
4. E szent keresztuti bucsu járás
A holtakért legnagyobb áldozás,
Jertek, árvák, kesergő özvegyek,
Meg holt hívekért esedeztetek.
5. Oh, jaj, ha látnátok, élő híve,
Hogy a holtak mily nagy kint szenvednek,
Éjjel nappal lángok közt kínlódnak,
Enyhülésre soha nem találhatnak.
6. Fájdalmas, szentséges szüz Mária,
Könnyhullatásodnak egy szép árja
Szívárogyjon sebes tüzlángokra,
A szenvedők szabadulására.
7. Zsámolodnál térdel özvegy, árva,
Könyeit a sírhantra bocsátja,
Esedeznek atyjokért, anyjokért,
Hitves párok elhalt magzatukért.
8. Dicsősséges teljes Szentháromság,
Égen, földön legnagyobb méltóság,
Minden ki mult híveknek írgalmaz,
Menyországba hozzád foljussanak.

Ámen.

5. „Jaj, csak hívság földi életünk”

Ugyanennek a 17. századi dallamnak néhány hangjában eltérő változata az alábbi ének, immár AABC szerkezettel, ugyancsak halottas tartalommal.²⁸ A perenyei hagyomány szerint több halottvirrasztó szöveget is erre a melódiára énekelnek.²⁹

Parlando

Jaj, csak hí - ság föl - di é - le - tünk,
Mint a füst, oly gyor - san el - tű - nünk,
Kít a ha - lál ful - lánk - ja ta - lál,
El - tűnt min - den, és sír - já - ba száll.

6. „Szent olvasót elvégeztük”

A híres alföldi kántortanító és énekszerző, Öreg Mezey János (1809–1880) szerkesztette *Szűz Mária dicsérete...* című kántori és előénekesi kézikönyv (*Mezey-énekeskönyv*, 1886) Perenye vallásgyakorlatát is nagy mértékben alakította.³⁰ A gyűjtemény *Énekek a sz. olvasó után. I.* címmel, dallamjelzés nél-

²⁸ Énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte Medgyesy S. Norbert és Németh István, Perenye, 2011. június 9. Hangfelvétele MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 068.

²⁹ Pl. „Béke veled, jó édesanya” (i. m. CD-ROM Nr. 070a–d); „Ó, nagy Isten, árváknak atyja” (uo. CD-ROM Nr. 071); „Gyászba borult szép napom fénye” (uo. CD-ROM Nr. 072). Bejczy Józsefné Hittaller Anna előénekes a temetés előtti estén a Szent Ágota-templomban manapság is végzi a halottvirrasztó szent szokását, az egyes szám 1. személyű búcsúztató szövegeket maga írja a halott állapotának és családjának megfelelően (bővebben: MEDGYESY 2011: 340–345.).

³⁰ A Mezey-kántorok tevékenységéről bővebben lásd BARNÁ 2009: 443–468. A *Perenyei kéziratos* I. rész, Nr. 31 alatt *Ének tiszta üdöért* címmel az „Úrunk Jézus szülője” kezdetű 3 versszakos

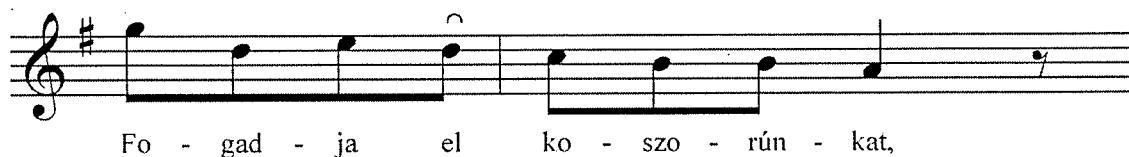
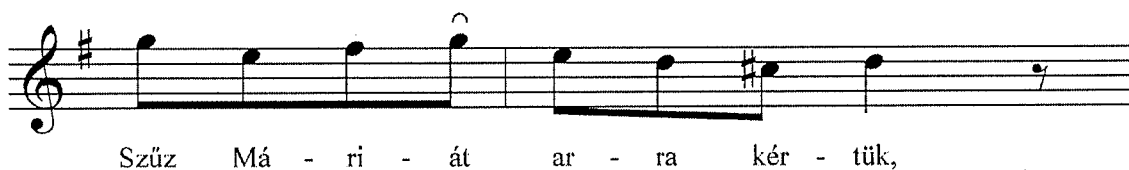
kül, „Szent olvasód elvégeztük” kezdősorral tár elénk egy 10 versszakos éneket. Az ugyancsak 4x8 szótagot számláló versszakok tartalma viszont egészen más, mint a *Perenyei kézirat*ban: a Mezey által közzétett ének nem a rózsafűzér részeit magyarázza, hanem az eretnekek megtéréséért (3. vsz.), Szent István felajánlása által Magyarországot (4. vsz.), az élő és elhunyt rózsafűzér-társulati tagokért könyörög (5–7. vsz.), végül – a himnikus népénekénél megszokottnak megfelelően – az örök élet jutalmát kéri, a Szentháromságot imádja és Szűz Máriát köszönti (ua. 191–192.). Az *Orgonahangok* énekeskönyv „Üdvözlégy édes Jézusunk” dallamjelzéssel *A bold[ogságos] Szűz Máriáról* címmel egy 6 strófás, 4x8 szótagos költeményt tartalmaz (*Orgonahangok*, 1912/13: 774. Nr. 91). Ennek első két versszaka megegyezik a Mezey által kiadott textussal, de egészen más szófordulattal kéri az eretnekek megtérését (5. vsz.) és Szent István említése nélkül Magyarországot védelmére (4. vsz.). Ezek alapján mondhatjuk, hogy a *Perenyei kézirat* szövege ismeretlen forrásból egyéni szövegváltozatot éltet. A „Szent olvasót elvégeztük” éneket Szekszér Istvánné *Énekes könyv!* kézírata a 7. oldalán tartalmazza, amely a költemény 20. század második felében való népszerűségét bizonyítja. Az október terjedelmű népi dallam gerince „Hymnum dicamus Domino” kezdősorral a *Budai Psalterium* (15. század) lapjain is olvasható, amely folklorizálódva, egyes vélemények szerint az új stílusú népdal legrégebb előhírnökévé vált.³¹ Ennek egyik variánsát, ABCA szerkezettel, fellelhetjük a perenyei hagyományban is:³²

költemény olvasható, amely megfelelő időjárásért, a felhők bezárásáért könyörög Szűz Máriához (hangfelvételen: MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 086). Az idézett *Mezey-énekeskönyv* 1886: 141–142. Nr. V, „Oh Mária drága név sat.” ad notam utalással (hangfelvétele: CD-ROM 085a–b), „Urunk Jézus szülője, Kegyes gondviselője, Mária!” kezdősorral olyan énekszöveget tartalmaz, amely éppen ellenkezőleg, esőért fohászkodik. Az előénekesek költői munkájának bizonyítéka ez az átíró, aktualizáló jelenség.

³¹ SZENDREI–DOBSZAY–RAJECZKY 1979/I: 202–203.; II: 91–92. Nr. II/296.

³² Énekelte Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte Medgyesy S. Norbert, Perenye, 2002. július 23. és 2005. augusztus 15. (Hangfelvétele: MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 078a.)

Parlando

Az ének *Perenyei* kéziratában megőrzött szövege a következő (I. rész, 41 a–b, Nr. 41):

Ének az olvasóhoz

1. Szent olvasót elvégeztük,
Szűz Máriát arra kértük,
Fogadja el koszorunkat,
Vele együtt mindnyajunkat.	3. Elül Hiszekegyet mondtunk,
Szent hűtünket megvallottuk,
Hogy hit, remény és szeretett
Járja át a szívet s lelket.
2. Szép koszorunknak egy ága,
Tizen ött rózsza bímbója,
Összerakva, beh, gyönyörű,
Szűz Mária ennek örül.	4. Aztán miatyánkot mondtunk,
Rózsát rózsához így fontunk,
Kérve testi s lelki jókat,
Miket a Mindenható ad.

5. Tiszter Üdvözlégy Mária,
Következet e szép ima,
Koszorunk let gyongyharmatos,
Minden levele aranyos.

6. Ilyen gyönyörű koszoru,
Oh, e földön még nem virult,
Jöjjön egy angyal érette,
Szépen el van már készítve.

7. Oh, vigye mint égi posta,
A szüz Anyának ezt mondja:
Szent olvasódról ezt fűzték,
Fiaid leányid külték.
Repe[titio]
Ráírták l szép levélre,
Koronát várnak érette.
Ámen.

7. „Jézus a rád emlékezés”

A gyakori nótajelzés a „Jézus a rád emlékezés” szövegkezdet. Arra a himnikus, Erdélyen kívül az egész magyar nyelvterületen elterjedt dallamra utal, amire Perenyében az alább idézett szövegen kívül a „Szent Ágota, piros rózsza”, a „Szent Flórián, nagy hitbajnok” éneket és a nagypénteki „Popule meus...” improperia népi szövegváltozatát („Én nemzetem, zsidó népem”) éneklik.³³ A „Szent Flórián, nagy hitbajnok” kezdetű kéziratoss ének szövegforrása minden bizonnyal a SZEMENYEI–KAPOSSY-énektár 2. kötete (1890: 365. Nr. 418), amelyből az első 5 versszak szövegűen olvasható a kéziratban, utolsó 3 strófáját (a 6–8. versszakot) viszont másolásakor elhagyta a perenyei előénekes.³⁴

Az ének *Perenyei kéziratossból* alább közölt szövege a vallásos népélet „gyakorlati” remeke, amely az újholdvasárnapi rózsafüzér-titokcserére buzdít. A textus a kézirattal egyező szövegformában és dallamjelzéssel az *Orgonahangok* lapjain olvasható (1912/1913: 213. *Újhold vasárnapi énekek*, Nr. 6). Elképzelhetőnek tartjuk, hogy az ismeretlen másoló innen vette át gyűjtemé-

³³ Az említett énekek hangfelvételeit lásd: MEDGYESY–NÉMETH 2011: 52. CD Nr. 27; CD-ROM Nr. 043a–c; 85. CD-ROM Nr. 041a–b.

³⁴ Az ének címe: *Szent Florian vertanuról Dal Jezus a rád emlékezés*, kezdősora: „Szent Flórián, nagy hit bajnok”, lásd *Perenyei kéziratoss*, I. rész [p. 120.], utolsó ének. Lehetséges forrása: SZEMENYEI–KAPOSSY-énektár II. kötet, 1890: 365. 418. ének. (Címe: „Szent Flórián vertanuról”, Május 4. Dallam: „Jézus a rád emlékezés” 1. köt. 361. lap.) Bejczy Józsefné Hittaller Anna előénekes szíves közlése (Perenye, 2003. augusztus 13.) szerint a SZEMENYEI–KAPOSSY-énektárat leggyakrabban a helybéliektől szeretve tisztelt Heisz Alajos (1902–1962) kántortanító – Perenyében dolgozott 1923 és 1948 között – alkalmazta és tanította az iskolában.

nyébe ezt a költeményt. Perenye népe az önálló plébánia megalakulása (1937–1938) előtt az anyaegyház, Gencs Élő Rózsafüzér Társulatának tagjait gyarapította, 1938-ban viszont saját konfraternitást alakítottak, amely máig működik Szent Ágota egyházában. A *Perenyei kézirat*ban a jelzett dallamon megszólaló „Máriás” szöveg a következő (I. rész, 47 a–b, Nr. 47):

Dal: Jezus a rád emlékezés

1. Kegyes anya, szüz Mária,
Itt az ujhald vasárnapja,
Hí az egyház imátságra,
A szent titkok váltására.	4. Ujitsuk meg szíveinket,
Tegyük kötelességünket,
Hogy az adónkat le rójuk,
A bünt, mely éget, elhagyjuk.
2. Nézd, keresztény, mit kel tenned,
Uj titkokat kel cserélned,
Oh, hát ujulj meg mindenben,
Ujulj meg testben, lélekben.	5. Szent szíved hú tisztelői,
Rózsafüzéres tagjai,
Testben, lélekben ujulva
Mondjuk: Üdvözlégy Mária!
3. Mária, titkos szerelem,
Szerelmedet közöld velem,
Áld meg, szüz Anyám, a titkot,
Melyet négy hétig foltatok.	6. Ha tul éljük földi pályánk,
Jöjjel hozzánk, édes Anyánk,
Hogy szüz koszorud rózsája
Nyiljék mindnyájunk
számára.

Ámen.

A 8 szótagos, izoszillabikus, a 17. század óta rendkívül népszerű melódia az ambrozián himnusritmusra utal.³⁵ Német eredetű, időközben megmagyarosodott dallamának legrégebből ismert formája a lőcsei *Cantus Catholici* (1651) lapjain olvasható. Azóta szinte minden katolikus énekkönyvben megtalálható.³⁶ A perenyei változat is AABC szerkezetű és 6/8-os lüktetésű, de helyi eltéréseket mutat:³⁷

³⁵ A dallamot a népi gyakorlatban többféle himnuszszöveg-fordítással éneklék országszerte: „Ó Jézus, emlékezni rád” (ÉE Nr. 189), „Krisztus, ki Nap vagy és Világ” (ÉE Nr. 356), „Íme, lement a fényes nap” (ÉE Nr. 355).

³⁶ Bővebben: SZENDREI–DOBSZAY–RAJECZKY 1979/I: 136–137.; II: 66–67. Nr. II/84; MNdtK I. 1988: IV (D) / 229a típus; DOBSZAY 1995: 159. Nr. 405.

³⁷ Adatközlő: Bejczy Józsefné Hittaller Anna (1928), gyűjtötte: Medgyesy S. Norbert és Németh István, Perenye, 2011. április 18. Hangfelvétele: MEDGYESY–NÉMETH 2011 CD-ROM Nr. 040.

Parlando

Jé - zus a rád em - lé - ke - zés
Leg - é - de - sebb ör - ven - de - zés,
De bír - ni té - ged meg - ha - lad
Min - den gyö - nyört az ég a - latt.

Összefoglalás

Összefoglalásként elmondható, hogy az 1855-től a helyi előénekesek által másolt, 522 oldalból álló *Perenyei kéziratos énekeskönyv* szövegében és dallamaiban vasi sajtóságokat hordoz, szöveg- és dallamvariánsokat rejteget. Néhány tételének forrása megállapítható a Perenyében használt énekeskönyvek, pl. a *Mezey-énekeskönyv* (1886), a *SZEMENYEI-KAPOSSY-énektár* (1887–1890), az *Égi Lant* (1898) és az *Orgonahangok* (1912/1913) szövegéből, de többségük vagy helyi invenció, vagy mára már elpusztult vallásos ponyvanyomtatványokról származik. Az említett énekeskönyvek szövegét is néhol átírva örökítették tovább Szent Ágota helyi közösségének előénekesei. Az énekeik 17–19. századi típusdallamok, amelyeknek perenyei variánsa éledt fel a gyűjtések során. E dallamok nagy része valószínűleg nem kántori és előénekesi újratánítás nyomán élt az 1950-es évek előtt a község vallásgyakorlatában,³⁸ hanem szájhagyomány útján öröklődött nemzedékről nemzedékre, annál is inkább, mivel nem elsősorban a liturgikus cselekményekhez kötődött, hanem a megélt vallásosság, a paraliturgia szerves részét alkotta. Ezekről a népi kéziratosokról teljes joggal állapította meg Erdélyi Zsuzsanna néprajztudós, hogy „nem

³⁸ A szájhagyomány és a kántori vagy énekeskönyvi (újra)tanítás kapcsolatáról lásd: RICHTER 2011: 397–402.

pusztán a szóbeliségben élő énekeket rögzítik s mentik át a múltó, lebegő hagyományt a jövő számára, hanem az irodalom főcsatornáiból is leágaztatnak jónéhány kanálist, s juttatják a nép közé közhasznú, nevelő-ismeretterjesztő céllal” (ERDÉLYI 1999: 296.).

A *Perenyei kézirat*os hiteles tükre a perenyei közösség lelkiéletének, Élő Rózsafüzér Társulata működésének, szenttiszteletének, meglátogatott zarándokhelyeinek és halottbúcsúztató gyakorlatának. Szeretettől sugárzó, búcsújáró Mária- és halottas énekeiből mindmáig több dallam él a falu és elsősorban a kiváló memóriájú előénekes, Bejczy Józsefné Hittaller Anna emlékezetében, aki a *Perenyei kézirat*os dallamutalásainak nagy részét örömmel megosztotta velünk a gyűjtések idején.

Irodalom

a) *Kézirat*os énekeskönyvek

*Perenyei kézirat*os = *Perenyei kézirat*os énekeskönyv. 1855 – 20. század eleje, 522 p. Tulajdonos: Szent Ágota-egyházközség, Perenye.

Énekes könyv! Szekszér Istvánné kézírásával 16 Mária-ének. Tulajdonosi bejegyzés: „Szekszér Istvánné tulajdona 1978. XI. hó 15n.” Perenye, 18 o., 14,1 x 20,5 cm. Jelenleg Szekszér Istvánné unokája, Csire Lenke egyházközségi világi elnök tulajdonában.

LAJTHA László – ERDÉLYI Zsuzsanna – TÓTH Margit: *Dunántúli népénekek I–II*. Kézirat. Hagyományok Háza, Lajtha László Népzenei Gyűjtemény, Budapest. 55e és 55 d dosszié.

b) *Perenyében* használt nyomtatott énekeskönyvek időrendben

Mezey-énekeskönyv

1886 *Szűz Mária dicsérete azaz: énekes és imádságos könyv a búcsújáró ker. kath. hívek használatára* Öreg Mezey János volt kun-szent-mártoni kántortól. Kiadta Szombathy Sándor kalocsa-főmegyei áldozár. Nyomatott Ungerleider Albertnél, Arad.

SZEMENYEI Mihály – KAPOSSY György (szerk.)

1887–1890 *Római Katolikus Egyházi Énekek az istenszolgálat összes ágaira*. I–II. köt. Szerk. Sz. M. regöli plébános és K. Gy. naki kántortanító. Eger, Érseki Lyceumi Könyvnyomda.

Égi Lant

1898 *Égi Lant. Ker[esztény]. katolikus imádságos és énekes könyv*. Nagyvárad, Szent László Nyomda Rt.

Orgonahangok

- [1912/13] *Orgonahangok. Legteljesebb és legnagyobb énekeskönyv 950 énekkel.*
Szerk. Molnár József kunszentmiklósi kántor és főtanító. Steinbrener Ker. János kiadása, Budapest – New York, é. n.

Lelki gyöngyök

- 1913 *Lelki gyöngyök. Ima- és Énekkönyv.* Szerk. Jósvay Gábor igazgató kántortanító. Eger.

Temetőkönyv

- 1928 *Temetőkönyv kath. kántorok használatára.* Szerk. és kiadja Barabás István nyug. igazgató-tanító, énekvezető. 4. kiadás. Szombathely. (Az első kiadást 1884-ben engedélyezte Hidasy Kornél szombathelyi püspök.)

Szertartáskönyv

- 1932 *Szertartáskönyv kat. kántorok és kántornövendékek számára.* Szerkesztette Kapossy Gyula. Bőv. és átdolg. 3. kiadás. Budapest, Magyar Kórus.

Szeráfi lant

- 1933 *Szeráfi lant. Imádságos és énekeskönyv a katolikus hívek számára.* Szerk. P. Vados Pál ferences áldozópap és Jarisch János kántor. Második kiadás. Szombathely.

c) Egyéb irodalom

BARNA GÁBOR

- 2009 A Mezey kántorcsalád és énekes könyvei a 19–20. századból. In *Istent dicsőítő egyházi énekkönyv. Mezey-énekek.* Szerk. Barna Gábor. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, 443–468. /Devotio Hungarorum, 12./

Cantus Catholici (Lőcse)

- 1651 *Cantus Catholici, régi és új, deák és magyar aijtatos egyhazi enekék...* Kisdi Benedek egri püspök mecenatúrájával. [Szerk. Szőlősy Benedek S.J. Lőcse, Brewer ny.] (RMK I. 856.)

Cantus Catholici (Kassa)

- 1674 *Cantus catholici. Latino-Hungarici...* Szegedi Ferenc Lénárd, egri püspök költségén. Cassoviae [Kassa], Egyetemi nyomda betűivel Franciscum Lubovienski Ferenc és Pilgram György. (RMK I. 1159.)

Cantus Catholici (Nagyszombat)

- 1675 *Cantus Catholici, régi és új, deák és magyar aijtatos egyhazi enekék...* 2., bőv. kiadás. Szelepcsényi György, esztergomi érseknek szóló ajánlással. Nagyszombat, Egyetemi nyomda. (RMK I. 1183a)

DOBSZAY LÁSZLÓ

- 1995 *A magyar népének I.* Veszprém, Veszprémi Egyetemi Kiadó.

DOMOKOS Mária

1980 A Rákóczi-nóta családfája. *Magyar Zene*, 21. 3: 249–263.

DOMOKOS Pál Péter

1979 „...édes Hazámnak akartam szolgálni...” Kájoni János: *Cantionale Catholicum* [1676]. Petrás Incze János: *Tudósítások*. Budapest, Szent István Társulat.

ERDÉLYI Zsuzsanna

1976 *Hegyet hágék, lőtőt lépék. Archaikus népi imádságok*. Budapest, Magvető.

1999 Még mindig a népi kéziratokról! *Vigilia*, 64. 1: 296–313.

ÉE *Éneklő Egyház. Római katolikus népénektár – liturgikus énekekkel és imádságokkal*. Budapest, Szent István Társulat, 1985.

KÁJONI János

1676 *Cantionale Catholicum. Régi és Új, Deák és Magyar Aitatos egyházi Énekek* [...] Ki-bocsáttattak Kájoni, P. Frater János által [...] a' Csíki Kalastromban. Csíksomlyó. RMK I. 1188.

1719 *Cantionale Catholicum*. Második kiadás. Szerk. Balás Ágoston. Csíksomlyó, Csíki Kalastrom.

LAJTHA László

1956 *Sopronmegyei virrasztó énekek*. Budapest, Editio Musica.

DOBSZAY László (közread.)

2000 *Latin–magyar himnárium*. Közreadja Dobszay László. Budapest, LFZE Egyházzenei Tanszéke és a Magyar Egyházzenei Társaság, /Egyházzenei Füzetek, I/10./

MEDGYESY S. Norbert

2004 *Mariazell a magyarországi ponyvairodalomban*. In *Mariazell és Magyarország. Egy zarándokhely emlékezete. Kiállítás a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeumában*. Szerk. Farbaky Péter – Serfőző Szabolcs – Prékopa Ágnes. Budapest, Budapesti Történeti Múzeum, 465–478.

2005 *Perenye népének fogadalmi zarándoklata Velem – Szent Vid-kegyhelyre*. In *Hitvallás kalendárium 2006*. Szerk. Albán József. Győr, 121–127.

2007 *XIX. századi népi kéziratok énekeskönyvek Gencsapátiból és Perenyéből*. In *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7. Konferencia Sepsiszentgyörgyön, 2005. szeptember*. II. köt. Szerk. S. Lackovits Emőke és Szőcsné Gazda Enikő. Sepsiszentgyörgy–Veszprém, Székely Nemzeti Múzeum – Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 61–91.

2011 *Perenye vallási élete, szakrális és zenei néphagyománya*. In MEDGYESY 2011a: 257–438.

MEDGYESY S. Norbert (szerk.)

1999 *A perenyeiek szent vidi búcsújárása. 1849–1999*. Perenye, Római Kat. Plébánia.

2011a *Ecclesia Agathae. A 250 esztendő perenyei templom tanulmánykötete és népének-hanglemezei*. A CD-t és a CD-ROM-mellékletet lásd MEDGYESY–NÉMETH 2011.

- 2011b *A nagybőjti időszak énekei Perenye hagyománya szerint.* Perenye, Perenyei Római Katolikus Egyházközség. /Éneklő Perenye, 2./
- 2011c *A húsvéti időszak énekei Perenye hagyománya szerint.* Perenye, Perenyei Római Katolikus Egyházközség. /Éneklő Perenye, 3./
- MEDGYESY S. Norbert – NÉMETH István (szerk.)
 2011 *Éneklő Perenye.* [Hangzó melléklet a MEDGYESY (szerk.) 2011a című kötetéhez.] Budapest, Magyar Napló. 1 db CD (76'19'') és 1 db CD-ROM (598'11'').
- MNT II. *A Magyar Népzene Tára.* II. köt. *Jeles napok.* Szerk. Kerényi György. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1953.
- MNdtK I. *A magyar népdaltípusok katalógusa – stílusok szerint rendezve – I.* 1. A. B. köt. A Bevezetés, a 2. és 4. fejezet Dobszay László, az 1. és a 3. fejezet Szendrei Janka munkája. Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 1988.
- RÉTFALVI Balázs
 2011 A 250 éves perenyei Szent Ágota-templom története. In MEDGYESY 2011a: 193–256.
- RICHTER Pál
 2011 Templomi gyakorlat vagy szájhagyomány? Adalék a népénekgyűjtések módszertanához. *Magyar Egyházzene*, 18 (2010/2011) 4: 397–402.
- RMK = Szabó Károly: *Régi Magyar Könyvtár.* I–III. köt. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1879–1898.
- RMKT XVII/15A = Stoll Béla – Holl Béla (szerk.): *Katolikus egyházi énekek (1660-as, 1670-es évek).* A: Szövegek. B: Jegyzetek. Budapest, Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó, 1992. /Régi Magyar Költők Tára, XVII. század, 15/A, B. Szerk. Stoll Béla./
- SZALAI Veronika
 2011 Perenye népe a 17. században és a Szent Ágota-templom építése idején (1761–1768). In MEDGYESY 2011a: 167–192.
- SZENDREI Janka – DOBSZAY László – RAJECZKY Benjamin
 1979 *XVI–XVII. századi dallamaink a népi emlékezetben.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- VOLLY István
 1982 *Karácsonyi és Mária-énekek.* Budapest, Szent István Társulat.
- ZIMÁNYI Vera
 1968 *A rohonc-szalonaki uradalom és jobbágysága a XVI–XVII. században.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

Kötetszerkesztésekben is részt vett, ezek közül kiemelkedik Martin György: *Mátyás István 'Mundruc'* című Pitre-díjas kötete.

KOMLÓS Katalin (*1945, Hidegség) DSc, zenetörténész, zeneelmélet-tanár, koncertező fortepiano-művész. Az LFZE habilitált egyetemi tanára, a Zeneelmélet Tanszék vezetője (1997–2007). Kutatási területe a 18. századi billentyűs hangszerek és stílusok, előadói gyakorlat. E témában angol nyelvű könyvet is publikált, tudományos tanulmányai nemzetközileg jegyzett kötetekben és folyóiratokban jelentek meg. Elismerések: Erkel-díj (1995), Grout Memorial Prize (USA, 1997), MAOE nagydíj (2007), A Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje (2004), Széchenyi-díj (2010).

KÖVÁRI Réka (*1973, Vác) DLA, népzenekutató, egyházzene-kutató, egyházzeneből doktorált. Az MTA BTK Zenetudományi Intézetének tud. munkatársa. Részt vesz az MTA Irodalomtudományi Intézet Régi Magyar Drámatörténeti Kutatócsoportjának forrásközlő munkáiban a 18. századi csíksomlyói passiójátékok énekelt részeinek kutatásával, a kiadás zenei kiegészítésével. Érdeklődési területe a népzene és egyházzene határán mozog: a magyar népének, különös tekintettel Kájoni János énekeskönyvére és a hozzá kapcsolódó korabeli és későbbi, kéziratos és nyomtatott forrásokra, a bennük található énekek székelyföldi, bukovinai és moldvai továbbélésére. Elismerés: MTA Oklevél sikeres fiatal kutatói munkájáért (2008).

LAMPERT Vera (*1944, Torbágy) Framinghamben (MA, USA) élő zenetörténész, könyvtáros. Az MTA Zenetudományi Intézet Bartók Archívumának munkatársa (1969–1978), zenei könyvtáros a Brandeis Egyetemen (1983). Kutatásainak középpontjában Bartók népzene-tudományi munkássága, a népzene műveiben játszott szerepe és előadó-művészi pályája áll. Részt vesz a Bartók Archívum forrásokon alapuló kiadványsorozataiban, felkutatta és közreadta a Bartók-művekben fellelhető népzenei forrásokat. Elismerés: Szabolcsi Bence-díj (2006).

LANDGRAF Ildikó (*1966, Budapest) CSc, néprajzkutató, szövegfolklorista, az MTA BTK Néprajzi Kutatóintézet főmunkatársa. Fő kutatási területei: a magyar történeti mondák műfajelméleti és rendszerezési kérdései, a lokális emlékezet jelenségei, a Habsburg- és az 1848-as folklór. Elismerések: Akadémiai Ifjúsági Díj, a Magyar Néprajzi Társaság Jankó János-díja, Bolyai Kutatási Ösztöndíj.

LÁZÁR Katalin (*1955, Budapest) PhD, népzenekutató, az MTA BTK Zenetudományi Intézet tudományos főmunkatársa. Öt kutatóexpedícióban vett részt a keleti hantik lakóterületén, az Ob és mellékfolyói vidékén. Kutatási témái: a finnugor nyelvű népek (főként osztjákok) zenéje; a keleti hantik vokális népzeneje, a népi játékok típusrendjének kialakítása, digitális feldolgozása.

MEDGYESY S. Norbert (*1977, Győr), történész. A PPKE BTK Történettudományi Intézetének adjunktusa. Az LFZE Népzene Tanszékén művelődéstörténeti speciális kollégiumokat vezet. Az MTA Irodalomtudományi Intézet Régi Magyar Drámatörténeti Kutatócsoportjának tagjaként részt vesz a kéziratos 18. századi csíksomlyói passiójátékok szövegének sajtó alá rendezésében, emellett e drámák

- összefüggésrendszeréről monográfiát adott ki. A Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával a 17–18. századi magyarországi iskoladráma-színlapokat tárja fel és készíti adattárát. Az általa alapított és vezetett Boldog Özséb Színtársulattal megeleveníti a barokk iskolai színjátszást. A vasi Perenye községben 1995 óta végzett zenei monografikus munkájából több CD és egy könyv jelent meg. Elismerés: Bolyai Kutatási Ösztöndíj, Perenye díszpolgára (2012).
- MIKOS Éva (*1976, Vác) PhD, néprajzkutató, az MTA Néprajzi Kutatóintézete Folklór Osztályának munkatársa. Kutatási területe: a történeti folklorisztika, illetve a prózai folklórműfajok. A folklór 18–21. századi változásával, ennek írott forrásaival, elsősorban a populáris irodalommal foglalkozik. Továbbá a folklorisztika elméleti kérdései érdeklik: a szóbeliség-írásbeliség kapcsolata, a folklorisztika alapfogalmainak történeti alakulása, jelentős folkloristák életművének recepciója.
- MUCKENHAUPT Erzsébet (*1952, Szombatság) romániai magyar muzeológus, könyvtörténész, a Csíki Székely Múzeum munkatársa. Egyik feltárója és megmentője a csíksomlyói ferences könyvtár háborús időkben elrejtett könyveinek. Könyvtörténeti kutatásai elsősorban ehhez a gyűjteményhez kapcsolódnak. Elismerés: Szinyei József-díj (2002).
- NÉMETH István (*1951, Budapest) villamos üzemmérnök, népzene gyűjtő, hangtechnikus, az MTA BTK Zenetudományi Intézet Hangarchívumának munkatársa (1969), majd vezetője (1998). Számos autentikus népzenei hangzó kiadvány társszerkesztője, az archivális népzenei felvételek hangrestaurátora. Rendszeresen vesz részt különböző gyűjtőutakon, különösen Erdélyben és Délvidéken (Domokos Máriával, Bodor Anikóval, Paksa Katalinnal, Kallós Zoltánnal). Kötetünk DVD-ROM mellékletének szerkesztője.
- OLSVAI Imre (*1931, Budapest) zeneszerző, népzene kutató, Kodály Zoltán tanítványa. Az MTA Népzene kutató Csoportjában (1958) Kodály és Járdányi Pál munkatársa, az MTA Zenetudományi Intézet ny. főmunkatársa. 190 hazai horvátországi, romániai, szerbiai, szlovákiai helyszínen kb. 7000 magyar, nemzetiségi és szomszéd népi dallamot gyűjtött, főképpen a Dunántúlon. Fő kutatási területe: a magyar népzene rendszertana és változásvizsgálata, rokon és szomszéd népi dallam-összehasonlítása, a Dunántúl népzeneje, a népzene és műzene kapcsolata, a népzenei kritikai forrásösszkiadás módszertana. Tudományos kutatásai során részt vett az MTA központi népzenei gyűjteménye zenei rendszerének kidolgozásában és továbbfinomításában. Eddigi eredményei három önálló kötetben és 20 tanulmányban jelentek meg. Tudományos tevékenysége mellett intenzíven foglalkozott oktató-közművelő feladatokkal, sokféle intézményi fórumon tanított népzeneismeretet, gyűjtésmódszertant, gyakorlati hagyományőrzést, hagyományápolást, iskolai énekkönyvek népzenei részeit gondozta, népzenei tankönyvfejezeteket írt. Elismerések: Az MTA elnökének jutalma (1962), „Tegyünk többet Somogyért” kitüntetés (1970), az MTV nivódíja (1975), a Somogy Megyei Tanács alkotói díja (1981), Életfa-díj (1991), A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje (1998),